

Идеен проект на Модел за опазване, социализация и популяризиране на православните храмове в България

Културното наследство е неразделна част от обществото и неговото изучаването като съвкупност от религиозни, културни, художествени, интелектуални, материални и нематериални артефакти, натрупани през различните исторически периоди и превърнали се в органична част на ценностите на региона, нацията и страната е научен проблем, изискващ решаването на различни научноизследователски задачи.

Трябва да се подчертае същественото място, което заемат в научноизследователския интерес културно-историческите паметници, запазени през вековете, които са обект на задълбочено изучаване от страна на историци, изкуствоведи, културолози, филолози и пр. Много от тях са

свързани със християнизацията на българското население и са част от културното наследство не само на отделните региони, а и на страната ни.

Във фокуса на изследването по проект ДН15/4, финансиран от ФНИ са опазването, социализацията и популяризирането на православните храмове - паметници на християнската култура. Сред тях има много с национално значение – Храм паметник „Александър Невски“, Митрополитската Катедрала Успение Богородично във Варна, големите и известни манастири – Бачковският, Рилският, Троянският. За тях се полагат грижи, поддържат се, посещават се от туристи. Тези храмове и много други са обект на постоянен интерес от богомолци, изследователи и туристи.

Редом с тях се издигат множество църкви, параклиси, манастири, които са встрани от туристическите маршрути, те са обект на внимание и грижа на местното население. Сред тях има както църкви, построени през XIX век и по-рано, достойни да бъдат обект на изследователски и туристически интерес, така и много нови храмове и параклиси, издигнати в наши дни.

Именно тази част от религиозното ни наследство е обект на изследването по проекта ДН15/4 «Създаване на модел за опазване, социализация и популяризиране на православните храмове в България». Осъществяването му стана възможно благодарение на финансовата подкрепа на Фонд научни изследвания към МОН.

Екипът на проекта си постави амбициозна задача – да се разкрият и популяризират дейности и политики, извършвани по места от БПЦ, неправителствени организации и сдружения, частни лица и представители на бизнеса, които опазват, умножават и популяризират православните ни храмове. Тези действия и политики, обобщени, анализирани и

популяризирани ще са същността на Модел за опазване, социализация и популяризиране на православните храмове в България.

Идейният модел е центриран върху емпиричното наблюдение на екипа върху практиките и дейностите по опазване на православните храмове на широк кръг представители на обществото, които позволиха за първи път да се създаде модел за отношение към културното наследство. Създаденият модел бе популяризиран чрез сайта на проекта <https://cho.unibit.bg/index.php/bg/> и на организирани и проведени работни срещи, Кръгла маса и Научен семинар в сферата на културните, образователните и туристически индустрии чрез поддържане на постоянна обратна връзка с институциите, БПЦ, заинтересовани лица.

Емпирична база и методология за създаването на модела:

1. Три пилотни общини са избрани за изследване, като за всяка от тях е избрана по определен критерий:

- Община Варна е избрана на основание на това, че тук се развива активна туристическа дейност, населените места на нейната територия се посещават от много туристи – от страната и чужбина. Това е общината, която е показател за степен, форми и начини за популяризиране на религиозното наследство;

- Община Болярово – най- малката от избраните общини, разположена на границата с Р Турция. Интересът към тази община е продиктуван от възможностите да се изследват и проследят ефектите от плодотворното трансгранично сътрудничество между Р България и Р Турция в областта на религиозното културно наследство;

- Община Смолян – община, на територията на която са запазени множество стари църкви, които се възстановяват. Населението в община Смолян по известни исторически обстоятелства е мултирелигиозно и на територията на малки и големи населени места мирно съжителстват

християни и мюсюлмани. Във фокуса на изследванията по проекта е отношението на местното население, независимо от неговото вероизповедание, към православно наследство, единението и мирът, който цари между мюсюлмани и християни.

2. За да се създаде база за създаване на модела, за координиране на методите и формите на изследване предварително са проведени базови анкети, адресирани към местните общински власти, които да определят параметрите на изследването. Похвална е отзивчивостта на местните власти, с която откликнаха, както и готовността им да съдействат на проекта. Основните въпроси в анкетата бяха:

- Какво е състоянието на храмовете на територията на вашата община?
- Какви действия се извършват за да бъдат те опазени? Как местната власт и БПЦ съдействат, има ли сътрудничество и единодействие между тях?
- Кои са основните спонсори при възстановяването и ремонта на старите храмове и за строителството на нови?

Това са основните проблеми, които бяха в центъра на разговорите, макар че възникваха и нови, решенията на които се откриваха в зависимост от местните политики.

3. На базата на резултатите от анкетите се планираха и проведоха теренни изследвания и в трите общини, които се изразяваха в посещение на място, заснемане на храмове и параклиси. Бяха проведени множество срещи и интервюта с кметове, музейни работници, свещеници, представители на Варненска и Великопреславска Света Митрополия, бизнесмени, с обикновени жители на посетените малки и големи населени места. Активните теренни изследвания, проведени през първия етап, дадоха възможност да се натрупа богат емпиричен материал - снимки, аудиозаписи, издирена бе и проучена литература по темата на проекта.

4. Целият натрупан емпиричен материал бе задълбочено анализиран и обобщен и публикуван в редица научни изследвания, презентирани от екипа на проекта на международни и български научни форуми и на сайта на проекта.

Специфика и особености на **"Модел за опазване, социализация и популяризиране на православните храмове в България"**.

1. В основата на българския модел за опазване на православните храмове стои **доброто познаване и ревностно спазване и продължаване на традициите за грижливо отношение към храма**. Тези традиции са ревниво пазени от местната общност и обясняват изключителния респект към храма в селото, градчето, близкия манастир, който изпитва местното население. Това е констатирано във всички изследвани общини и определящото за местните дейности и политики в тази посока.
2. Местното население **познава историята на храма**, помни и тачи хората от далечното минало, които са дали мило и драго да се построи църквата, а някои от тях даже са жертвали живота си за каузата. Във двора на всяка църква или на нейния вход признателните потомци са поставили паметни плочи с имената на ктиторите на храма и с благодарност към тяхното дело.
3. Учени–изследователи, архитекти, изкуствоведи, краеведи, читалищни дейци, музейни работници изучават религиозното си наследство в околността във всичките му аспекти, публикуват книги и студии, в които **популяризират християнските паметници** и акцентират върху огромното им историческо значение за запазване на местната християнска общност. В местните и областните музеи, а даже и в храмовете, ревниво се пазят важни документи от историята на храма.

4. **Опазването** на църквите и параклисите е отговорност на цялата местна общност – общинска власт, БПЦ, културни дейци, обикновени миряни. Повсеместно в изследваните общини често храмовете, най-вече параклисите в землищата на населените места се поддържат от конкретен род или семейство, които са дали обет и са поели отговорността и задължението със свои сили и средства да поддържат, ремонтират храма и той да бъде достъпен за всеки, който изпитва нужда да го посети.
5. Различни инициативи за **реставрацията и ремонт на храмовете** бяха отбелязани във всички изследвани общини. Най-често те са породени от активни представители на местната общност – кметове, активисти, бизнесмени, обикновени хора, но, трябва да се подчертае, че навсякъде тези инициативи се подкрепят от местната власт и от БПЦ.
6. **Дарителските акции** са изключително популярни в цялата страна.. Дарения се правят за ремонт на стари църкви, за параклиси, за строеж на нови – малки и големи храмове. Дарява държавата, местната власт, едрият и малък бизнес, организации, отделни хора. Дарения се събират и в храмовете от БПЦ. Самата БПЦ дарява средства за ремонт на стари и строеж на нови храмове. Във връзка с това се реализират различни местни инициативи с една обща цел – да се опазват, реновират и популяризират православните паметници, които са от голямо значение за самоидентификацията на жителите. Организиран се инициативни комитети, провеждат се благотворителни мероприятия за набиране на средства за храма, откриват се дарителски сметки. В тези инициативи вземат участие представители на местната и държавна власт, обществени

организации, а също така и отделни личности, имащи възможности и желание за строителство, възстановяване и опазване на православните храмове.

7. **Социализирането на храмовете най-често е свързано с отбелязването на църковните празници, които са повод за голям празник на местната общност.** Тогава в селото или града се събират наследници на местни родове от цялата страна, като празникът започва от църквата и църковния двор. Много често тези празници се превръщат в голямо събитие за местното население и неговите гости.
8. Включването в туристическите маршрути са най-лесната за постигане и най-достъпна за изпълнение форма за **популяризиране на православните ни храмове.** Все още в България относително слабо е развит поклонническият туризъм, но храмовете се популяризират и социализират чрез селския туризъм.
9. БПЦ провежда редица политики за **популяризиране и социализиране** на църквите и манастирите. В повечето църкви функционират неделни училища за подрастващите, във Варна се издава безплатното религиозно списание „Камбанка“, което е плод на доброволните усилия на Отец Дончо от храма „Св. Анастасий“ и на негови съмишленици. Освен това честването на големите християнски празници БПЦ координира и провежда съвместно с местната власт, като по този начин се постига широка популярност на храма и неговото значение сред населението.
10. За устойчивостта на **Модела за опазване, социализация и популяризиране на православните храмове в България** съществена и важна роля играят представителите на БПЦ –

свещениците в отделните места, както и по-висши духовници. Примерите са много – Отец Атанас Аролски, служил 52 години в Златоград, Отец Иван от Широка Лъка, отец Димитър от храм „Св. Висарион Смоленски“, Отец Дончо от храм «Св. Анастасий» във Варна, участието на представителите на Варненската и Великопреславска Света Митрополия – по инициатива на покойния митрополит Кирил започва строителството на новия храм „Св. Прокопий Варненски“, митрополит Йоан инициира ремонта на митрополитската катедрала „Свето Успение Богородично“ и пр.

Культурно наследство **БИТ**

БЪЛГАРСКИЯТ МОДЕЛ ЗА ГРИЖЛИВО ОТНОШЕНИЕ КЪМ ХРИСТИЯНСКОТО НАСЛЕДСТВО

ФОНД НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
Министерство на образованието и науката
ДН 15/4 2017 г.

Бизнесът

Населението на местно и национално ниво

Храмовете в малки и големи населени места

Местната и държавна власт

БЪЛГАРСКА ПАТРИАРШИЯ
1953
БПЦ
СВ. СИНОВ

Обобщение: Създаденият по проект ДН15/4 „Модел за опазване, социализация и популяризиране на православните храмове в България“ включва следните елементи:

- **Права и обратна връзка**
- **Интерактивна среда – Сайт на проекта**
- **Връзка със заинтересовани лица:**
  - БПЦ, служители в православни храмове**
  - общини**
  - Институции за опазване на КИН, НПО**
  - публични организации в сферата на културните индустрии**
  - всички граждани, които са заинтересувани от дейностите по опазване на КИН**
  - туристически организации**
- **Базови организации за практика на дейности по КИН**
- **Организации-донори – приобщаване**
- **Примери от вече проведени срещи с доказани резултати**

Предлагаме следната схема, визуализираща Създаденият по проект ДН15/4 „Модел за опазване, социализация и популяризиране на православните храмове в България“

